

3. Golubovskiy B. G. Shag v professiyu: ucheb. posob. Moskva: Rossiyskiy universitet teatralnogo iskusstva-GITIS, 2011. 392 p.
4. Yermolenko A. M. Komunikativna praktichna filosofiya: pidruchnik. Kyiv: Libra, 1999. 488 p.
5. Istoriya jestetiki. Pamyatniki mirovoy esteticheskoy mysli: v 5 tomakh. Moskva, 1962-1970. T.1. P.78.
6. Kan-Kalik V. A., Nikandrov A. S. Pedagogicheskoe tvorchestvo. Moskva: Pedagogika, 1993. 512 p.
7. Knebel M. O. Poeziya pedagogiki. Moskva: VTO, 1984. P. 245.
8. Les Kurbas: Stati i vospominaniya o Lese Kurbase. Literaturnoe nasledie / Sost. M. G. Labinskij, L. S. Tanyuk; Vstup. st. N. B. Kuzyakovoy. Moskva: Iskusstvo, 1988. 463 p.
9. Makarenko A. S. Pedagogicheskie sochineniya v 8-mi tomakh. Moskva: Pedagogika, 1983–1986. T. 1–8.
10. Polyakova E. Zhizn i tvorchestvo Sulerzhytckogo. Moskva: Iskusstvo, 1970. P. 91.
11. Psihologija professionalnogo samoopredeleniya. Moskva: Akademiya, 2004. 304 p.
12. Solovyov V. S. Vipravdannya dobra: v 2 tomakh. Moskva: Dumka, 1988. T.1. P. 98.
13. Skovoroda G. Povne zibrannya tvoriv: u 2-h tomakh. Kyiv: Naukova dumka, 1973. T. 1. 532 p.; T. 2. 576 p.
14. Slovar po etike / pod red. A. A. Guseynova i I. S. Kona. Moskva: Politizdat, 1989. 447 p.
15. Stanislavskiy K. S. Sobranie sochineniy: v 8-mi tomakh. Moskva: Gosudarstvennoe izdatelstvo «Iskusstvo», 1954. Tom 4. P.171.
16. Suhomlinskiy V.O. Rozmova z molodim direktorom shkoly. Besida 1. Osnovni problemy tvorchoi praci vchitelya. *Vibratvori: v 5 t.* Kyiv: Naukova dumka, 1976. T.4. P.414–446.
17. Tsukasova L. V., Volkov L. A. Teatralnaya pedagogika: Principy, zapovedi, sovety / red. S. V. Tsukasov; predisl. V. I. Mikheeva; vstup. st. A. S. Timofeevoy. Moskva: Izdatelstvo LKI, 2007. 192 p.

УДК 377.36:658.64

СУТНІСТЬ ТА СТРУКТУРА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ПОСЛУГ В УМОВАХ ОСВІТНЬО- ВИРОБНИЧОГО КЛАСТЕРУ

Короткова Л.І.

Запорізьке вище професійне училище моди і стилю, вул. Шкільна, 3, м. Запоріжжя, Україна

modastil@ukr.net

У статті наголошено на необхідності впровадження у процес професійної підготовки компетентнісного підходу. Зазначено, що умовами розвитку сучасного виробництва є інтеграція навчальних закладів і підприємств у рамках кластерних структур. Представлено результати опитування керівників підприємств сфери послуг щодо визначення найбільш актуальних складових професійної компетентності, якими визначено загальнокультурний, соціально-комунікативний, мотиваційно-ціннісний, когнітивно-технологічний, прогностично-підприємницький, рефлексивно-психомоторний, екстремально-особистісний компоненти.

Ключові слова: майбутній фахівець сфери послуг, професійна компетентність, компоненти професійної компетентності, освітньо-виробничий кластер.

СУЩНОСТЬ И СТРУКТУРА ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ СФЕРЫ УСЛУГ В УСЛОВИЯХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНО- ПРОИЗВОДСТВЕННОГО КЛАСТЕРА

Короткова Л. И.

*Запорожское высшее профессиональное училище моды и стиля, ул. Школьная, 3,
г. Запорожье, Украина*

modastil@ukr.net

В статье отмечена необходимость внедрения в процесс профессиональной подготовки компетентного подхода. Отмечено, что условиями развития современного производства является интеграция учебных заведений и предприятий в рамках кластерных структур. Представлены результаты анкетирования руководителей предприятий сферы услуг с целью определения наиболее актуальных составляющих профессиональной компетентности, а именно: общекультурный, социально-коммуникативный, мотивационно-ценностный, когнитивно-технологический, прогнозно-предпринимательский, рефлексивно-психомоторный, экстремально-личностный компоненты.

Ключевые слова: будущий специалист сферы услуг, профессиональная компетентность, компоненты профессиональной компетентности, образовательно-производственный кластер.

ESSENCE AND STRUCTURE OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE SERVICES WORKERS IN CONDITIONS OF EDUCATIONAL-INDUSTRIAL CLUSTERS

Korotkova L. I.

Zaporizhzhya higher vocational school of fashion and style, Shkilna str., 3, Zaporozhye, Ukraine

modastil@ukr.net

The article considers the main components of professional competence of future service workers in conditions of educational-industrial clusters. It is indicated that quality education is the necessary condition for stable and democratic development society, which provides consolidation all its institutions, humanization of social and economic relations, formation person's new vital reference. It is underlined that competence approaches need to implement the process of training future professionals which should make for the positive contribution to the intellectual and cultural development of person, formed the ability to respond for time requests. It is defined the problems of forming social dialogue and partnerships in Ukraine; it is determined that integration of research organizations and businesses within the cluster structures should be conditions of modern production. It also is emphasized that joining efforts of science, education, manufacturing would facilitate the development of future specialists' professional competence. The theoretical analysis of scientific works national and foreign scientists have done, it led to the conclusion that professional competence is an integral characteristic of important qualities and competencies. It is presented the results of services managers' survey (participants of educational-industrial cluster for formation Zaporizhzhya region's labor potential) and actual components of competence have been determined. According to employers there are many components of professional competence of future services workers such as general-cultural (stable system of spiritual, moral and cultural principles, high standard of interpersonal relations, tolerance, and humanistic outlook), social-communicative (ability to build strategies of own life and other people's lives according to norms and rules of social interaction, fluent verbal and non-verbal means of communication), value-motivational (ability to understanding the value of vocational education, mastering the kinds of tactics and strategies for cooperation with partners, availability of interest in building of partnership dialogue), cognitive-technological (combination of knowledge and skills which ensure efficient professional interaction, ability to understanding the essence of professional interaction, ability to be guided in the information space), prognostic-business (ability to development and implementation of professional projects, ability to analysis of partnerships and business cooperation, organization's own work and foresight of consequences), reflexive-psychomotor (ability to understanding, ability to implementation critical analysis, reconsideration of personal actions and content of professional activities, high indicators of memory, psychomotor reactions, perception, attention), extreme-personal (ability to behaviors which adequate to various extreme situations, implementation cognitive processes presence which means the variety of knowledge that will help find the right solution in extreme conditions).

Keywords: future services specialist, professional competence, components of professional competence, educational-industrial cluster.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

На сучасному етапі розвитку суспільства, утвердження пріоритетів сталого розвитку, підвищення рівня потреб населення до якості послуг глобальною метою освіти стає

підготовка людини до життєдіяльності у складному й суперечливому світі, формування у неї не лише спеціальних знань та вмінь, а й надпрофесійних якостей, необхідних для підвищення конкурентоспроможності. У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року зазначено, що якісна освіта є необхідною умовою забезпечення сталого демократичного розвитку суспільства, консолідації усіх його інституцій, гуманізації суспільно-економічних відносин, формування нових життєвих орієнтирів особистості. Метою Національної стратегії розвитку освіти визначено підвищення доступності якісної, конкурентоспроможної освіти відповідно до вимог інноваційного сталого розвитку суспільства, економіки та забезпечення особистісного розвитку людини згідно з її індивідуальними здібностями та потребами. Освіта як соціальне явище повинна забезпечити розвиток, самореалізацію та соціальний захист особистості в нових соціально-економічних умовах, задовольнити її освітні, професійні і духовно-культурні потреби. Разом з тим, кожна ланка освіти, яка формує відповідні виробничі чи соціальні ресурси країни, має задовольняти всебічні вимоги її замовників у кваліфікованих професійних кадрах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано вирішення цієї проблеми і на які спирається автор.

Проблемам сучасної системи освіти в Україні присвячено праці багатьох вітчизняних науковців: І. Вакарчука, Л. Ващенко, І. Гавриш, В. Кременя, О. Локшиної, В. Лугового, В. Мадзігона, В. Олійника, П. Полянського, І. Прокопенко та ін. Вітчизняна дослідниця Н. Ничкало розглядає інноваційні аспекти розвитку профтехосвіти; наукові праці А. Беляєвої присвячені дидактичним принципам професійної підготовки кваліфікованих робітників; науковець В. Радкевич досліджує особливості взаємодії професійної освіти та ринку праці; увагу Р. Гуревич зосереджено на оновленні змісту професійної підготовки кваліфікованих робітників; І. Гриценюк вивчає питання організації виробничого навчання в професійно-технічних навчальних закладах.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячена стаття. Формулювання цілей статті (постановка завдання).

Аналіз наукових праць дав змогу визначити, що одним із головних стратегічних напрямів сучасної державної політики повинно бути забезпечення умов для задоволення потреб громадян, суспільства та ринку праці в якісній освіті шляхом створення нових механізмів регулювання сфери професійної освіти, оновлення її структури та змісту, розвитку фундаментальності та практичної спрямованості освітніх програм, формування системи навчання протягом життя, що набуває особливої актуальності.

Метою нашого дослідження є визначення основних компонентів професійної компетентності майбутніх фахівців сфери послуг в умовах освітньо-виробничого кластеру.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Сучасне суспільство визначає фахівця як особистість, здатну ефективно діяти у складних, нестандартних ситуаціях, творчо розвиватися і самоудосконалюватися, самостійно приймати рішення, вміти спілкуватися з людьми, тобто бути професійно компетентним.

Науковці європейських країн вважають, що інтелектуальному та культурному розвитку особистості, формуванню в неї здатності швидко реагувати на запити часу сприяє впровадження у процес професійної підготовки компетентнісного підходу. За визначенням І. Зимньої, саме цей підхід орієнтує систему освіти на забезпечення якості підготовки відповідно до потреб сучасного суспільства, що узгоджується не тільки з потребою людини інтегруватися в суспільну діяльність, але й з потребою самого суспільства використовувати потенціал особистості [1, с. 21]. Вітчизняна дослідниця О. Овчарук наголошує, що компетентнісний підхід спрямований на формування ключових, базових і предметних компетентностей особистості, інтеграція яких сприяє розвитку загальної компетентності людини [3, с. 66].

Академік-секретар відділення педагогіки і психології професійно-технічної освіти НАПН України Н. Ничкало особливу увагу приділяє соціально-партнерській складовій управління системою професійно-технічної освіти – активному залученню соціальних партнерів до усіх складових діяльності системи професійно-технічної освіти з метою отримання не лише додаткових ресурсів її розвитку, а й створення умов для відкритого та більш активного реагування на виклики сьогодення [5]. Проблеми формування соціального діалогу і партнерських відносин в Україні аналізуються у працях В. Радкевич, яка вважає, що умовами розвитку сучасного виробництва є інтеграція науково-дослідних організацій і підприємств у рамках кластерних структур [6, с. 15].

Досвід кластерного розвитку економіки зарубіжних країн характеризується наявністю розвинутої структури промисловості, її високої інноваційної складової, а також успішними прикладами створення високотехнологічних кластерів. У кластері об'єднуються зусилля науки, освіти, виробництва, спрямовані на розвиток інтелекту, професійної компетентності та особистісних якостей потенційних кадрів економіки регіону.

Сьогодні досить часто якість професійної підготовки майбутнього працівника розглядається через поняття «професійна компетентність». Науковцями підтверджено, що саме професійна компетентність зумовлює практичну спрямованість професійної підготовки робітників, впливає на професійну адаптацію, професіоналізм фахівця за умови його самонавчання та самовиховання. Український вчений В. Ягупов розглядає це поняття як підготовленість (теоретична та практична), здатність (інтелектуальна, діяльнісна та суб'єктна), наявність позитивних ставлень і сформованих якостей особи та її готовність (професійна, особистісна, психологічна тощо) до певного виду діяльності [7, с. 6]. Сформована у процесі професійної підготовки компетентність є чинником професійного та особистісного розвитку фахівця, що сприяє ефективному вирішенню різноманітних завдань у професійній діяльності.

Важливе значення для розуміння професійної компетентності мають положення, розроблені вітчизняним науковцем І. Зязюном. Дослідник тлумачить її як рису людини, що ґрунтується на знаннях, інтелектуально й особистісно зумовленому досвіді соціально-професійної життєдіяльності [2, с.14].

Професійна компетентність майбутніх фахівців сфери послуг та її складові є предметом досліджень вітчизняних науковців. Так, професійну компетентність майбутніх агентів з постачання розглядає у своїх працях О. Загіка; формуванню професійних здібностей майбутніх кваліфікованих працівників сфери обслуговування присвячено праці І. Жорової; прогностичні моделі підготовки фахівців у професійно-технічних навчальних закладах швейного профілю запропоновано О. Єжовою; формування соціальної компетентності майбутніх фахівців сфери обслуговування у професійній підготовці є темою дисертаційної роботи І. Шпичко.

Різнорічність сучасних галузевих підприємств сфери послуг зумовлює потребу у фахівцях різного рівня професійної компетентності, що, на думку В. Лозовецької, потребує інтеграції професійного навчання з реальним виробництвом, підвищення ролі підприємств у процесі підготовки кадрів, формування професійних знань і умінь щодо подолання виробничих ситуацій і проблем, вирішення реальних виробничих завдань, формування професійної самостійності у виборі правильних рішень та відповідальності за кінцевий результат праці [4, с. 68].

В. Жуковські досліджено професійну підготовку як динамічний, системний педагогічний процес, що характеризується єдністю цілей, змісту і форм навчання та встановлено, що удосконаленню та підвищенню ефективності професійної підготовки сприяє забезпечення позитивної мотивації майбутніх фахівців сфери послуг на основі реалізації інноваційних педагогічних технологій та створення професійно орієнтованого освітнього середовища шляхом моделювання професійних ситуацій.

Дисертаційна робота І. Довженко присвячена культурі спілкування, яка для фахівців сфери послуг є передумовою не лише успішної навчальної, але й подальшої професійної діяльності. Авторкою доведено, що формування комунікативних умінь і навичок учнів ефективно здійснюється на поєднанні когнітивного, комунікативно-діяльнісного й особистісно-орієнтованого підходів.

І. Климовою розкрито специфіку та можливості застосування кластерного підходу в проектній діяльності як засобу розвитку пізнавального інтересу учнів, що сприяє підвищенню загальноінтелектуального рівня майбутніх фахівців, інтересу до інноваційної, дослідницької, творчої, самостійної діяльності при створенні та реалізації проектів.

Причинно-наслідкові зв'язки між кластеризацією, як сучасною умовою розвитку системи професійної підготовки кваліфікованих робітників, і процесом формування їхньої професійної компетентності виявлено у працях О. Гаврилової, якою представлено методологічні підходи (системний, особистісно-діяльнісний, компетентнісний, контекстний, кластерний) професійної підготовки компетентних фахівців швейного виробництва в умовах освітнього кластеру.

Здійснивши теоретичний аналіз наукових праць вітчизняних і зарубіжних вчених та враховуючи специфіку професійної діяльності майбутніх фахівців сфери послуг, ми дійшли висновку, що професійна компетентність є інтегральною характеристикою та запропонували керівникам підприємств сфери послуг (учасникам освітньо-виробничого кластеру з формування трудового потенціалу Запорізького регіону) визначити найбільш актуальні її складові.

На думку працедавців, провідне місце у структурі професійної компетентності майбутніх фахівців сфери послуг посідає загальнокультурний компонент, який сприяє формуванню культури міжособистісних відносин, оволодінню принципами плюралізму і дозволяє особистості оцінювати найвагоміші досягнення національної та світової науки й культури, опановувати моделі та стратегії конструктивної діяльності в умовах культурних, мовних, релігійних та інших відмінностей між народами. У контексті нашого дослідження *загальнокультурний компонент* професійної компетентності майбутніх фахівців сфери послуг розглядається як наявність стійкої системи духовних, моральних та культурних принципів особистості, високої культури міжособистісних відносин, толерантності, сформованого гуманістичного світогляду, прийняття духовно-ціннісних орієнтирів.

Не менш важливим для формування професійної компетентності визначено соціально-комунікативний компонент, у змісті якого зосереджено усі наявні способи соціальних зв'язків. *Соціально-комунікативну складову* професійної компетентності нами визначаємо як здатність проектування стратегії свого життя та інших людей відповідно до норм і правил соціальної взаємодії, регулювання міжособистісних й групових відносин, урахування індивідуальних особливостей співрозмовників та вільне володіння вербальними і невербальними засобами комунікації.

Для більшості соціальних партнерів важливим є розвиток мотиваційно-ціннісного компоненту, в якому інтегровано мотиви, бажання, позитивне ставлення учнів до навчальної та майбутньої професійної діяльності, їхнє прагнення до розвитку професійних здібностей. На нашу думку, *мотиваційно-ціннісна компетентність* майбутнього фахівця сфери послуг – це розуміння цінності фахової освіти, оволодіння різновидами тактик та стратегій партнерської взаємодії у професійній діяльності, зацікавленість у побудові партнерського діалогу тощо.

Знання, уміння, навички, необхідні для ефективної професійної взаємодії, є складовими когнітивно-технологічного компоненту, саме тому його обрали майже 60 % опитуваних. Отже, *когнітивно-технологічну* компетентність визначаємо як сукупність знань і вмінь, що забезпечують ефективну професійну взаємодію, усвідомлення майбутніми фахівцями її

сутності, розуміння ідей професійного розвитку та саморозвитку, здатність орієнтуватися в інформаційному просторі.

В умовах динамічного технологічного розвитку виробництва сфери послуг, малого бізнесу, поєднання різних форм власності, формування гнучкої змішаної економіки респондентами вкрай важливим визначено наявність у структурі професійної компетентності прогностично-підприємницького компоненту. Отже, сформований *прогностично-підприємницький компонент* професійної компетентності майбутніх фахівців сфери послуг, з нашої точки зору, – це здатність особистості до визначення та втілення фахових проектів, аналізу партнерських відносин, ділового співробітництва, організації, презентації та поширення інформації про результати власної і колективної діяльності, а також передбачення її наслідків.

Майбутній фахівець сфери послуг повинен свідомо контролювати результати своєї діяльності, рівень власного розвитку, особистісних досягнень, ефективно та адекватно здійснювати рефлексивні процеси, володіти зорово-моторною реакцією, витривалістю, що є характерними особливостями рефлексивно-психомоторного компоненту. Відповідно до наших висновків, *рефлексивно-психомоторна компетентність* полягає у здійсненні критичного аналізу особистісних вчинків та змісту професійної діяльності; здатності осмислення психомоторних реакцій, розвитку пам'яті, уваги, професійного саморозвитку і своєчасної корекції інших компетентностей; застосуванні творчого підходу до професійної діяльності та досягненні її максимальної ефективності.

Не менш важливою складовою професійної компетентності також обрано екстремально-особистісний компонент, що містить у собі сукупність психологічних і соціальних властивостей людини, відображає її готовність успішно і безпечно виконувати професійні завдання та адекватно діяти у надзвичайних умовах. Отже, *екстремально-особистісну компетентність* майбутніх фахівців сфери послуг визначаємо як здатність особистості до поведінки, адекватної різним екстремальним ситуаціям, реалізації пізнавальних процесів, пов'язаних з відображенням соціальних об'єктів – людини, як партнера зі спілкування й діяльності, а також групи людей, що передбачає наявність різноманітних знань, які допоможуть обрати правильну тактику поведінки у надзвичайних умовах.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у заданому напрямі.

Узагальнюючи викладене, зазначимо, що визначені структурні компоненти взаємопов'язані і складають повний цикл формування професійної компетентності майбутніх фахівців сфери послуг. Запропонована структура сприятиме їхній успішній адаптації на робочому місці, досягненню очікуваних результатів професійної діяльності, умінню діяти в нестандартних ситуаціях, використовувати та розвивати власні творчі здібності, швидко адаптуватись до змінних умов виробничого середовища, бути конкурентоспроможними на ринку праці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зимняя И. А. Компетентностный подход. Каково его место в системе современных подходов к проблемам образования? : (теоретико-методологический аспект). *Высшее образование сегодня*. 2006. № 8. С. 20–26.
2. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи (Бібліотека з освітньої політики): колективна монографія / за заг. ред.: О. В. Овчарук. Київ: «К. І. С.», 2004. 112 с.
3. Ничкало Н. Г. Неперервній професійній освіті – педагогічні кадри нової генерації. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти: зб. наук. пр.* Харків: Укр. інж.-пед. академія, 2005. Вип. 10. С. 15–19.
4. Радкевич В. О. Партнерство у підготовці робітничих кадрів. *Проф.-техн. освіта*. 2013. № 4. С. 15

5. Ягупов В. В. Методологічні основи розуміння та обґрунтування понять «компетентність» і «компетенція» щодо професійної підготовки майбутніх фахівців. *Нові технології навчання: наук.-метод. зб.* Київ, 2011. Вип. 69. Ч. 1. С. 23–29.
6. Зязюн І. А. Філософія поступу і прогнозу освітньої системи. Педагогічна майстерність: проблеми, пошуки, перспективи: монографія. Київ, Глухів: РВВ ГДПУ, 2005. С. 10–18.
7. Лозовецька В. Т. Формування професійної компетентності фахівця сфери послуг і туризму: навч.-метод. посіб. / ред. В. Т. Лозовецька. Київ, 2010. 382 с.

REFERENCES

1. Zimnyaya I. A. Competence approach. What is its place in the modern approaches to education problems? (Theoretical and methodological aspect). *Higher education today*. 2006. No. 8. P. 20-26.
2. Ovcharuk O.V. Competence approach in modern education: world experience and ukrainian perspectives. *Library of educational policy* / Ed. O.V. Ovcharuk. Kyiv. K.I.C., 2004. P. 112.
3. Nychkalo N. H. The new generation of pedagogical staff to continuous vocational education. *Problems of engineering and pedagogical education*. Kharkiv: Ukrainian Engineering and Pedagogical Academy. 2005. No. 10. P. 15-19.
4. Radkevich V. O. Partnership in workers training. *Vocational - technical education*. 2013. No. 4. P. 15.
5. Yahupov V. V. Methodological bases of understanding and substantiation of the notions of "competency" and "competence" concerning professional training of future specialists. Kyiv: *New Learning Technologies*. 2011. No. 69. P.23-29.
6. Zyazyun I. A. Philosophy of movement and forecast of the educational system. Pedagogical skills: problems, searches, perspectives. Kyiv., Glukhiv: RVV GDPU, 2005. 326 p. Kyiv. 2010. 382 p.
7. Lozovetska V. T. Formation of professional competence of specialist in services and tourism sphere. Tutorial manual. Kyiv. 2010. 382 p.

УДК 378.14

АНАЛІЗ ЗАРУБІЖНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ МЕТОДІВ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ПРОГРАМІСТІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Круглик В.С.

*Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького,
вул. Гетьманська, 20, м. Мелітополь, Запорізька обл., Україна*

kryglikvlad@gmail.com

У статті наведені результати аналізу досліджень зарубіжних вчених, присвячених проблемам фахової підготовки майбутніх інженерів-програмістів. Підкреслюється важливість використання досвіду іноземних колег з метою удосконалення навчання у вітчизняних вишах. Особливу увагу приділено методу учнівства, стратегії когнітивного конфлікту і методу побудови ментальних моделей, методам феноменологічного дослідження, методу візуального моделювання програм, методиці навчання студентів програмуванню з використанням веб-орієнтованого середовища і методу виконання вправ із пропусками, методу парного програмування, методу програмного навчання, методу розв'язання професійно-орієнтованих задач з використанням програмних засобів математичного призначення.

Ключові слова: методи навчання, професійна підготовка інженерів-програмістів, метод парного програмування, феноменологічне дослідження, метод побудови ментальних моделей.